

МУАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

2023

1/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хам хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ АДЕБИЯТ

Айтбаев Д. Т. Асимметрик дуализм коммуникациянинг семиотик тамойили сифатида	6
Yuldasheva Sh. Sh. Ta'limni raqamlashtirish sharoitida o'zbek tilini qardosh tillardagi guruhlarda o'qitishning o'ziga xosliklari va tajribalar	13
Arifjanova O. Q. Ingliz tilini o'qitishdagi yangi texnikalar: o'qish(reading) va eshitib tushunish(listening) misolida	20
Неъматова С. Глубокие корни развития литератур	25
Мирзорохимов О. К. Для чего предназначен словарь	33

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Yusupova M. A., Baxtiyorova S. E. Pedagog tarjimonlarni tayyorlash zaruriyati	40
Jabborova O. M., Baxtiyorova S. E. Bo'lajak ingliz tili pedagoglarini xalqaro ta'lim dasturlari bilan tanishtirish yo'nalishlari	44
Narimbetova Z. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida axborot-kommunikatsion texnologiyalari asosida o'quvchilarning geometrik kompetensiyalarini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	48
Umarova Z. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarning turlari	52
Umarova Z. A., Nazirjonova M. B. Umumta'lim maktablari o'quvchilarida uchraydigan psixologik xarakterdagi pedagogik konfliktlarni bartaraf etishning amaliy shakllari	60
Xusnetdinov U. I. Qoraqalpog'iston Respublikasi talaba yoshlarida ekologik madaniyatni shakllantirish g'oyasining rivojlantirish yo'llari	64
Qarshiboyeva X. K. TALIS xalqaro baholash dasturining ahamiyati va afzalliklari	72
Beketov N. A. Umumta'lim maktablarida tarbiyaviy ishlarni boshqarish	78
Beketov N. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining tarbiya funksiyalari	84
Quzmanova G. B., Davlatova M. A. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda TIMSS hamda PISA xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish metodikasi	95
Kuchkinov A. Yu., Tilovova S. B. EKO-STEAM ta'lim kompetensiyalarni rivojlantirishda fanlararo yondashuv	100
Qorajonova B. T. Maktablarda psixologik maslahat tashkil etishning samarali shakl va uslublari	110
Абдурахмонова У. Н. Педагогик фаолиятда инновациялардан самарали фойдаланишни ташkil этиш йўллари	117
Turayeva G. E. Pedagogik jarayonni tashkil etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyat va afzalliklari	121
Xurramova M. A. Ta'lim mazmunini shakllantirishda germeneytik yondashuv imkoniyatlari	126
Achilov T. S. Vatanparvarlik tarbiyasi – maktab o'quvchilarining qiymat-semantik kompetentsiyasini shakllantirishning muhim elementi sifatida	134
Abdusalilova D. Madaniyatlararo muloqot yo'nalishida «ijtimoiy-madaniy kompetentlik» tushunchasi	141
Мусурманкулова М. Н. Изучение сопоставительно-диаектологической компетенции в современной педагогике	146
Шамиева О. Р. Роль дисфункциональных родителей в эмоциональном благополучии ребёнка	152
Ochilov E. Yu. Role of ai-powered chatbots in increasing efficiency of learning processes	156

O'QUVCHILARNING BILIM, KO'NIKMA VA MALAKALARINI TASHXIS ETISHDA TIMSS HAMDA PISA XALQARO BAHOLASH DASTURLARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Quzmanova G. B.

ChDPU Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasi katta o'qituvchisi

Davlatova M. A.

ChDPU Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasi o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: TIMSS, PISA, PIRLS, xalqaro, baholash, tashxis, misol, axborot, an'anaviy, fikrlash, o'quvchi, o'qituvchi, test, misol, masala, imkoniyat, metodika, guruh, ta'lim.

Ключевые слова: TIMSS, PISA, PIRLS, международная, оценка, диагностика, пример, информация, традиционная, мышление, ученик, учитель, тест, пример, проблема, возможность, методика, группа, обучение.

Key words: TIMSS, PISA, PIRLS, international, assessment, diagnostics, example, information, traditional, thinking, student, teacher, test, example, problem, opportunity, methodology, group, education.

O'zbekiston ta'lim tizimi muhim imkoniyatlarga ega. Shu jihatdan mamlakatimiz umumiy o'rta ta'lim maktablarining zamonaviy darajada texnologik jihatdan jihozlanganligi, mazkur ta'lim muassasalarida professional o'qituvchilarning faoliyat ko'rsatayotganligi va ta'lim bo'yicha milliy tajribaga ega ekanligimiz ta'limning mazkur bosqichini yanada rivojlantirish imkonini beradi. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonining ijrosi doirasida umumiy o'rta ta'limga xalqaro ta'lim dasturlarini joriy etish ishlari amalga oshirilmoqda. Shu jihatdan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish, tashxis natijalariga asosan o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yanada rivojlantirish yo'nalishlarini ishlab chiqish dolzarb bo'lib turibdi.

O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Chunki mazkur xalqaro dasturlar o'quvchilarning butun dunyo miqyosida hozirgi zamon talablari asosida bilimga ega bo'lishga yo'naltirilgan.

Pedagogik jarayonda ko'p hollarda an'anaviy metodlardan foydalaniladi. Chunki an'anaviy metodlar tajribadan o'tganligi, qulayligi, ommaviyligi va ko'pchilikka tushunarli ekanligi bilan ajralib turadi. Shu jihatdan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda an'anaviy metoddan ham foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ayni paytda, noan'anaviy metodlardan foydalanish ham kutilgan samarani beradi. Misol uchun, axborot-kommunikatsion vositalarga asoslangan holda ishlab chiqilgan noan'anaviy metodlar tezkorligi, qiziqarlisi va jalb eruvchanligi bilan muhim ahamiyatga ega.

Yuqorida tahlil qilib o'tilganidek, TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlaridan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda bizningcha, quyidagi an'anaviy metodikaga asoslanish maqsadga muvofiq bo'ladi:

1. Tayyorgarlik bosqichi. TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlari bo'yicha o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish uchun quyidagi tayyorgarlik bosqichlarini amalga oshirish kerak bo'ladi:

- 1) umumiy o'rta ta'lim maktablarini tanlash;
- 2) tanlangan maktablarda tashxis etish ishini amalga oshiruvchi o'quv fanlari o'qituvchilari, maktab jamoasi vakili, maktab psixologi va taklif etilgan mutaxassisdan iborat Guruh tuzish;
- 3) tuzilgan Guruh uchun kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida mazkur xalqaro baholash dasturlari asoslari bo'yicha malaka berish;
- 4) tashxis etish uchun ushbu xalqaro baholash dasturlari asosida maxsus test tuzish;
- 5) tashxis etish ishlarini amalga oshirish uchun texnik va texnologik tayyorgarliklarni ko'rish;
- 6) o'quvchilarni testga tayyorlash.

Bunday tayyorgarlik bosqichi mazkur xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish ishini amalga oshirish keng imkoniyatlarni beradi.

2. Tashxis etishni amalga oshirish. Guruh tanlangan o'quvchilar o'rtasida maxsus tuzilgan test asosida quyidagicha tashxis etish ishini amalga oshiradi:

- 1) maxsus jihozlangan sinfda testni o'tkazish;
- 2) test jarayoni uchun yetarli vaqt berish;
- 3) test jarayonida o'quvchilarning ishlashini kuzatish;
- 4) o'quvchilarning erkin ishlashi uchun imkoniyat berish;

5) test jarayonida o'quvchilarning savollariga javob berish;

6) test jarayonida o'quvchilarni rag'batlantirib turish.

Tashxis etish ishini bunday amalga oshirish kutilgan samarani beradi va test davomida keng ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'linadi.

3. Tashxis natijalarini tahlil qilish. O'tkazilgan test natijalari quyidagicha tahlil etiladi:

1) test savollariga berilgan to'g'ri javoblarni aniqlash va ularni foizda ko'rsatish;

2) javoblar asosida o'quvchilarning matematik savodxonligi va tabiiy fanlar bo'yicha bilimdonlik darajasini aniqlash;

3) to'g'ri javoblar asosida o'quvchilarning fikrlash, ijodiy yondashish va bilim darajasini baholash;

4) javoblar natijasiga ko'ra har bir ishtirokchi o'quvchining bilim, ko'nikma va malakasini baholash;

5) noto'g'ri javoblar natijasiga ko'ra o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

6) testda muvaffaqiyatli ishtirok etgan o'quvchilarni rag'batlantirish.

Tashxis etish ishini bunday amalga oshirish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarining darajasi bo'yicha muhim ma'lumotlarni beradi.

4. Tashxis etish ma'lumotlari bilan ishlash. Guruh test ma'lumotlari asosida quyidagi ishlarni amalga oshirishi maqsadga muvofiq bo'ladi:

1) tashxis etish natijalari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'quvchilarga taqdim etish;

2) ma'lumotlarni maktab Pedagogik kengashida muhokama qilish;

3) tashxis etish natijalari asosida ishlab chiqilgan Tavsiyalarni amalga oshirish chora-tadbirlarini Pedagogik kengashda belgilash;

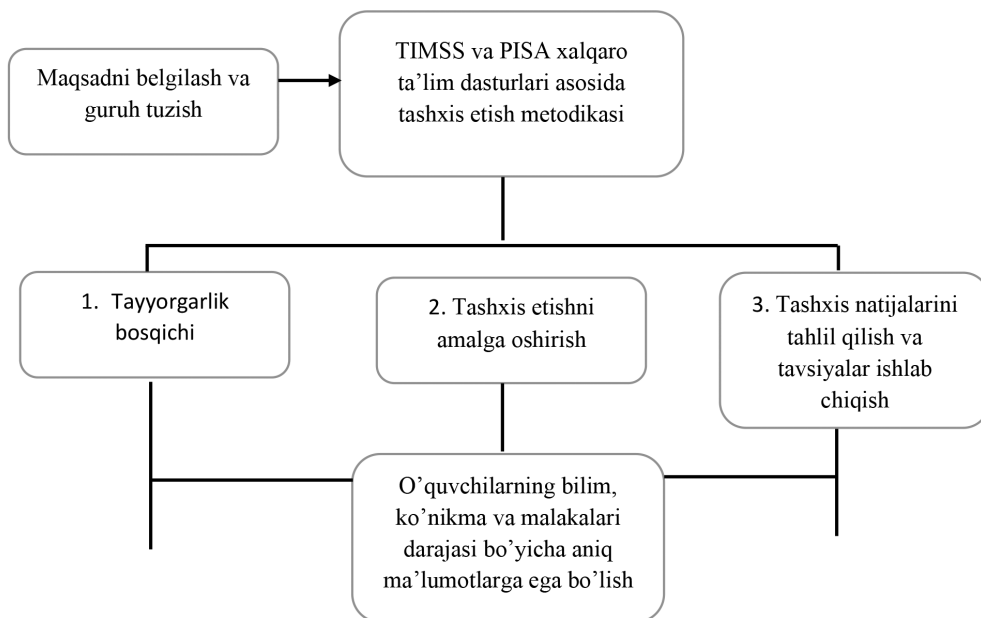
4) tashxis etish natijalari bo'yicha Ma'lumotnomani O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligiga taqdim etish;

5) bunday tashxis etish ishining navbatdaxisini amalga oshirish Rejasini ishlab chiqish;

6) mazkur xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini muntazam o'tkazib borishni belgilash.

Bunday tashxis etish tahlilini amalga oshirish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirib borish yo'nalishlarini aniq belgilab olish imkonini beradi.

E'tibor berilsa, mazkur metodikaga asosan o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etish qulay hisoblanadi. Shu jihatdan ushbu metodikaning tuzilmasiga e'tibor bering:

1-chizma. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini TIMSS hamda PISA xalqaro baholash dasturlari asosida tashxis etish metodikasi

Mazkur xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarning masofaviy shakl asosida bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning imkoniyati ham mavjud. Buning uchun kompyuter vositasida tashxis etish testi o'quvchilarga taqdim etiladi va tashxis etish ishi masofadan turib onlayn tarzda amalga oshiriladi. Tashxis etishga doir barcha ishlar va uning natijalari onlayn tarzda amalga oshiriladi.

Zero, TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarning bilim, ko'nikma hamda malakalarini tashxis etish metodikasi o'ziga xos xususiyatlarga egaligi bilan diqqatni tortadi. Biz mazkur metodikani shakllantirishda quyidagi tamoyillarga asoslandik:

- 1) TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlari mazmuniga hisobga olish;
- 2) qulaylik;
- 3) osonlik;
- 4) oddiylik.

Bu tamoyillar taqdim etilgan metodikaning shakllanishida asos bo'ldi. Shu sababli o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini xalqaro baholash dasturlari asosida tashxis etish masalasida biz eng qulay metodikaga tayanish tarafdorimiz.

O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish kutilgan samarani beradi. Buning uchun quyidagilarga amal qilish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- 1) xalqaro baholash dasturlari bo'yicha xorijiy mamlakatlarning tajribalarini o'rganib borish;
- 2) xalqaro baholash dasturlari bo'yicha mutaxassislarning tavsiyalarini o'rganib borish;
- 3) xalqaro baholash dasturlari bo'yicha umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilarining tajribalarini oshirib borish;
- 4) oliy ta'lim muassasalarida hamda kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish kurslarida maxsus kurslar tashkil etish;
- 5) xalqaro baholash dasturlari bo'yicha malakali o'qituvchilarning tajribalarini ommalashtirib borish.

Bularga amal qilish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini xalqaro dasturlar asosida tashxis etish metodikasini takomillashtirib borishga tayanch bo'ladi.

Shunday qilib o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini xalqaro baholash dasturlari asosida tashxis etishning an'anaviy metodikasi o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Taqdim etilgan an'anaviy metodika tizimlilik, osonligi va ommaviyligi bilan muhim ahamiyatga ega. Ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma hamda malakalarini tashxis etishda mazkur an'anaviy metodikadan foydalanish kutilgan samarani beradi, degan fikrdamiz. Chunki bunday an'anaviy metodlar ko'pchilikka ma'qul ekanligi bilan pedagogik jarayonda muhim o'rin tutadi.

Adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim yangilanish yo'lida. -T.: "O'qituvchi". 2000. -207 b.
2. Yunusova D.I. "Oliy ta'limda matematika fanlarini o'qitish metodikasi" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua, T.: 2016-397 b..
3. Yunusova D.I. Matematikani o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. -T.: Fan va texnologiyalari. 2011. -200 b
4. Граник Г. и др. Как учит школьников работает с учебником. – М.: «Знание». 1987.- 110 с.
5. Quzmanova G.B (2021) Umumiy o'rta ta'lim maktablarida matnli masalalarni ta'limiy. Academic Research in Educational Sciences, 2(3), 1154-1159.

РЕЗЮМЕ

TIMSS, PISA, PIRLS, международная, оценка, диагностика, пример, информация, традиционная, мышление, ученик, учитель, тест, пример, проблема, возможность, методика, группа, образование.

РЕЗЮМЕ

TIMSS, PISA, PIRLS, международная, оценка, диагностика, букварь, информация, традиционная, мышление, ученик, учитель, тест, букварь, проблема, возможность, методика, группа, обучение.

SUMMARY

TIMSS, PISA, PIRLS, international, assessment, diagnostics, primer, information, traditional, thinking, student, teacher, test, primer, problem, opportunity, methodology, group, learning.